

ตามรอยพระบรมธาตุตอดยเก็ง

สารคดี

“กะโลงตอดยเก็งแก้ว”

● จาก "กะโหลกคอยเก็งแก้ว" ๒ "โคลงนิราศคอยเก็ง"

โคลงนิราศคอยเก็งที่เรารู้จักกันดี มีชื่อเต็มจริงๆ จากเอกสารต้นฉบับบางสำนวนเช่นที่ว่า "กะโหลกคอยเก็งแก้ว" คำว่า "กะโหลก" เป็นภาษาถิ่นน่าจะหมายถึง "โคลง"

เอกสารฉบับดังกล่าวได้มาจากวัดชัยศรีภูมิ เชียงใหม่ ฉบับนี้มีความยาว 97 บท

อีกสำนวนคือฉบับวัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ มีความยาวเพิ่มอีก 3 บท รวมเป็น 100 บท ใช้ชื่อคำประพันธ์ว่า "ครวทางคอยเก็ง" คำว่า "ครวทาง" ภาษาถิ่นน่าจะอ่าน "ควาตาง" หมายถึง ระยะเวลาที่หยุดพักเป็นช่วงๆ เมื่อถึงสถานที่สำคัญ พวกพ่อค้าวัวต่างนิยมพูดว่าจะเดินทางเป็น "ครวมอ" คือจะหยุดพักก็ต่อเมื่อวันเหนื่อยจนลงเสียร้องครวญครว้างมอๆ แล้ว

ดังนั้นคำว่า "ครวทาง" ในโคลงนิราศคอยเก็ง ย่อมหมายถึง การใช้สถานที่สำคัญตามรายทางเป็นหลักกำหนดจุดแวะพักเป็นระยะๆ

แต่ก่อนหน้านั้นยังมีอีกสำนวนหนึ่ง ได้มาจากวัดบ้านโง่งหลวง จังหวัดลำพูน อาจารย์สิงหะ วรรณสัย ประชาอุคนส์คำคุณเมืองลำพูน ทำการปริวรรตครั้งแรก โดยนำมาแยกแยะจำนวนเพียง 8 บท ใช้ชื่อที่คิดคาดคนทั่วไปว่า "นิราศคอยเก็ง" ต้นฉบับชิ้นนี้เมื่อตรวจสอบเอกสารแล้วพบว่าไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ทำให้ไม่สามารถทราบจำนวนบทได้แน่ชัดนัก

อย่างไรก็ดี การเผยแพร่นิราศคอยเก็งฉบับวัดบ้านโง่งหลวงของมหาสิงหะ วรรณสัย ในครั้งนั้น ได้จุดประกายให้ พ่อหนานปวงคำ ดุษฎีเขื่อน นักภาษาโบราณแห่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต้องค้นค้นไปค้นหา "กะโหลกคอยเก็งแก้ว" สำนวนฉบับวัดชัยศรีภูมิ มาปริวรรตเพิ่มเติมจนจบเรื่อง กระทั่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายอย่างน้อยที่สุด ก็คือสำนวนที่ตีพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำเล่าในหนังสือประวัติที่วัดพระบรมธาตุคอยเก็งพิมพ์แจกทุกปี

กระทั่งล่าสุด เมื่อเดือนกันยายน 2557 โทศุรย์ พรหมวิจิตร ได้นำต้นฉบับสำนวนที่พบในวัดเจดีย์หลวง (ครวทางคอยเก็ง) มาตรวจสอบกับฉบับวัดชัยศรีภูมิ ชนิดวิเคราะห์เปรียบเทียบกันบทต่อบท ปริวรรตใหม่อีกครั้ง

● กวีผู้รจนา อาจมาเป็น "พระภิกษุ"

เช่นเดียวกับโคลงนิราศหริภุญไชย ที่ไม่ปรากฏชื่อของกวีอย่างเป็นทางการ อันเป็น

ธรรมเนียมของกวีโบราณที่มักไม่คอยเปิดเผยตัวตนทุกถ้อยคำที่หลังรับมาเสมือนสายน้ำไหลล้น ถือว่าเป็นดั่งน้ำทิพย์ที่กวีตั้งใจนำไปสรงน้ำพระธาตุ เป็นพุทธบูชา มากกว่าที่ต้องการประกาศความเป็นเจ้าเข้าเจ้าของผลงานชิ้นนั้น จึงไม่จำเป็นต้องระบุชื่อเสียงเรียงนาม

อย่างน้อยในโคลงนิราศหริภุญไชย ก็ยังปรากฏคำว่า "ศรีทิพ" แบบตั้งใจแถมพรายนามหญิงคนรักของผู้รจนามากให้เห็น 2-3 จุด ทว่าในโคลงนิราศคอยเก็งนั้น พยายามได้เห็นหว่านเมื่อกวีจะ "แอบหลุด" นามเฉพาะของตัวเองหรือหญิงคนรักออกมาบ้างสัก 1-2 แห่ง ก็ยังหาไม่พบเลย

พบแต่เพียงการใช้สรรพนามเรียกขานตัวเองว่า "เรียม" กับ "ม่อน" สลับไปมาเท่านั้นเอง "เรียม" เป็นคำกลางๆ ที่คนทุกภาครู้จักกันดีว่าหมายถึง "พี่" หรือเน้นไปทาง "พี่ชาย" ใช้กล่าวแก่หญิงสาวผู้เป็นที่รัก

"ม่อน" เป็นคำล้านนาโบราณที่แทบจะไม่ได้ยินคนเหนือใช้กันในปัจจุบันอีกแล้ว เว้นแต่คนเฒ่าคนแก่ ทั้งพระและฆราวาสมักแทนตัวเองว่า "ม่อนน้อย" หมายถึง "ข้าน้อย"

สรุปคือไมอาจทราบนามผู้รจนา ทราบแต่ว่าเป็นเพศชาย และชื่อสำคัญเขานี้ก็น่าจะอยู่ในสมณเพศอีกด้วย

ทราบได้อย่างไรว่าผู้แต่งเป็นพระ ก็ในเมื่อขึ้นชื่อว่า "นิราศ" ย่อมหนีไม่พ้นจากครวญครว้างทั้งรำพันถึงหญิงสาวคนรักที่ตนต้องจากมา หากเป็นพระภิกษุจริง มิถือว่าอาบัติดลกละหรือ?

แน่นอนว่าการพรรณนาจาก "นารีพิศวาส" เหล่านี้ถือเป็น "ชนบ" อย่างหนึ่งในการประพันธ์นิราศไม่ต่างไปจากฉากชมกมมไม้ และก็เป็นเพียงการรจนาตาม "ชนบ" ให้เกิดคำประพันธ์ที่สมบูรณ์ตามแบบแผนที่มีมาแต่โบราณกาลเท่านั้น

พบว่าวิสลดแรกเรื่องความโศกเศร้าของกรที่ต่อจากหญิงคนรักมาน้อยมาก มีเพียงไม่กี่บท และบทเหล่านี้ก็แทบไม่ต้องใช้จินตนาการใดๆ ในทางโลกย์ให้ผิดพระวินัยของสงฆ์ แต่ใช้ชั้นเชิงทางภาษาอันซ้ำของด้วยการนำหญิงนิราศไปเปรียบเทียบกับนางในวรรณคดีต่างๆ ผู้เป็นที่รู้จัก เช่น นางสีดา นางเมรี นางโมรธา เท่านั้น อันเป็นการอุปมาอุปไมยให้เห็นทุกข์ของความรัก ถือเป็นกุศโลบายสอนธรรมะทางอ้อมด้วยซ้ำ